

Gunnar Hallingberg: *Moderna läsare. 1900-talets frikyrklighet som kulturbygge*. Atlantis, Stockholm 2016. 405 s., ill. ISBN 978-91-7353-645-5.

Litteraturhistoriker och medieforskare Gunnar Hallingberg gav år 2010 ut boken *Läsarna*, om 1800-talets folkväckelser och deras betydelse som folkrörelser. De sågs som folkliga frihetsrörelser. Grunden för den nya utvecklingen lades när konventikelplakatet upphävdes 1858 och det talade ordet blev fritt. I den här recenserade boken *Moderna läsare* står frikyrkorörelsens kulturbygge under 1900-talet fram till 1980 i centrum. Författaren skriver: ”Frikyrkorörelsen blev kulturskapande – det är min huvudtes” (s. 21). Som litteraturvetare fäster han huvudvikten vid utgivning av böcker, tidskrifter, tidningar och olika former av småtryck. En tes är att svensk litteraturhistoria likaväl som idéhistoria och profanhistoria till stor del har förbisett väckelserörelsernas litteratur. Det vill författaren råda bot på.

Svenska Missionsförbundet, där författaren varit verksam under en lång följd av år, får en central plats i boken. 1918 bildades en frikyrklig samarbetskommitté mellan Svenska Missionsförbundet, Baptistsamfundet och Metodistkyrkan. Vart och ett av dessa samfund hade sina utbildningscentra. Författaren har fäst stor vikt vid att ”belysa frikyrkorörelsens strävan att bli en bildningsrörelse” (s. 358).

En litteraturkategori som tas upp i boken utgörs av frikyrkornas jubileumsskrifter. De började utkomma omkring sekelskiftet 1900. Författaren skriver att det är ”rimligt att tala om ett kulturbygge” (s. 33). Det rörde sig om en annan kultur än den som rymdes inom den kulturdefinition som rådde inom samhällets elitskikt. Senare publicerade de frikyrkliga förlagen ett stort antal debattböcker. Dessa vände sig inte minst mot den religionskritik som förekom under 1900-talets förra del och som kom att ledas av Uppsalaprofessorn Ingemar Hedenius.

På 1930-talet började kristna romaner komma ut. Den mest kända inom Svenska Missionsförbundet blev pastor Adrian Wennströms *I tredje led*. Författaren pekade på församlingarnas iso-

lering från omvärlden och den bristande förståelse som fanns mellan frikyrkor och Svenska kyrkan. De borde i stället ha mött varandra för att ta itu med tidens utmaningar. Bokrecensionerna blev såväl positiva som kritiska. Under 1940-talet skrev författaren Ulla Isaksson fyra romaner med utgångspunkt inom Svenska Missionsförbundet.

Något som utmärkte frikyrkligheten var starten av många ungdomsföreningar. KFUM och KFUK blev viktiga utan att de var knutna till något visst samfund. Kristliga Studentvärldsförbundet bildades på en konferens i Vadstena 1895. Svenska Missionsförbundets Ungdom, SMU, startade 1910.

Den yttre missionen blev också central inom frikyrkorna. En internationell missionsrörelse som omfattade flera hundra kyrkor samlades till en världskonferens i Edinburgh 1910. Efter första världskrigets slut sändes allt fler svenska missionärer ut till Afrika, Asien och Sydamerika. Missionärerna själva kände sig kallade att åka ut. Författaren skriver: ”Det går knappast att förklara mission utan att använda kallelsebegreppet” (s. 183). Denna missionsvåg pågick fram till omkring 1960, när många tidigare kolonialländer, särskilt i Afrika, blev fria republiker. Kongo blev ett viktigt begrepp för medlemmar inom Svenska Missionsförbundet. Stora väckelser förekom på 1940- och 1950-talen. I Kina bedrev Svenska Missionsförbundet mission från 1890 till 1951, när det blev omöjligt att fortsätta på grund av den maoistiska kommunismen.

Missionsförbundets förlag startade år 1900 och upphörde 1982. Det gav nästan årligen ut böcker och tidningar om den yttre missionen. Denna litteratur innehöll personliga vittnesbörd och berättelser från missionärer. Förlaget publicerade även många debattböcker, speciellt på 1950-talet. Man ville visa på att förutsättningarna för väckelse var helt andra än på 1800-talet. Det märks exempelvis i boken *Evangelisering i vår tid*, 1950.

Pingstförsamlingar började efter första världskriget att bedriva mission i Sydamerika. Även här var den personliga kallelsen framträdande. Det framkommer i missionärernas berättelser

som också visar på kulturmötesproblem i missionsländerna.

Författaren hävdar att det existerar en folkväckelsens "litterära offentlighet" (s. 259), även om den länge varit ointressant för litteraturhistoriker. Den kom emellertid att upptäckas av litteratursociologin på 1970- och 1980-talen genom dess förgrundsgestalt professor Lars Furu-land i Uppsala. Han granskade "frikyrkan som litterär institution" (s. 292).

Som sammanfattning vill jag säga att Hal-lingbergs bok spänner över stora fält. Förutom frikyrkolitteraturen gäller det till viss del också profan litteratur och Svenska kyrkans litteratur.

På grund av mängden av information blir det en aning svårt för läsaren att hålla fast vid den röda tråden och den utveckling över tid som skett under 1900-talet och dess orsaker. Olika årtionden förekommer i samma avsnitt vid flera tillfällen. En koncentration på frikyrkolitteraturen hade gjort det lättare att få en klar bild av det som successivt har ägt rum. Författarens kunskap om denna litteratur är enorm. Denna bok kan därför i framtiden bli ett värdefullt uppslagsverk om frikyrkorna. En god hjälp för att nå information utgör det utförliga personregister som finns längst bak i boken.

Anders Gustavsson, Oslo universitet/Henån